

Néhány észrevétel az Irodalomtörténet évszázados fennállása alkalmából

Mint szakmai körökben köztudomású, a folyóirat most százéves, ha nem számítjuk a különböző okokból bekövetkezett, többnyire kényszerű megjelenési szüneteket. Szerencsére az évfolyamok számozása folyamatos, így legalább virtuálisan fennáll létezésének folyamatossága. Bizonyára nem indokolatlan egy pillantást vetni a tudományágat képviselő szakfolyóiratokra általában. Tudvalévő, hogy maga a stúdium is, történeti léptékben, új, s végtére e folyóiratok tanulmányai, közleményei segítenek abban, hogy betagooldják a tudományrendszertan kereteibe. Az Irodalomtörténeti Közlemények például egy évtizeddel megelőzi az Irodalomtörténetet, találó címének megfelelően valóban közleményeket adott közre, a fakticista pozitivizmus gyakorlatának megfelelően tárgy-történeti, filológiai témákban. Különösebb irány követése, főleg régebbi irodalmunk időszakából nem tapasztalható. Ballagi Aladár, Szilády Áron, Császár Elemér, Kéky Lajos neve, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia, amely kiadta, azt jelzi, hogy a magyar irodalom történetének tanulmányozását elősegítő műhelymunka fontos orgánumának tekinthető.

A gyér kezdetek után, ami az Irodalomtörténetet illeti, Toldy Ferenc, Beöthy Zsolt kezdeményeinek kiterjesztésével annak is eljött az ideje, hogy irodalmunk rendszeres tárgyalása, alakulásának menete nemcsak a tudományban, hanem a középiskolában is megjelenjen, így – ha még nem is a mai értelemben – nemcsak mint tudományág, hanem mint tantárgy is elismerésre várt. Mármost itt nem pusztán azt kell megemlíteni, hogy folyóiratunk egy korszerűbb szemlélet jegyében már az élő irodalomra is kitekint, hanem arról is, hogy létrejön az a befogadó-közreműködő bázis is, melyre egy ilyen típusú kiadványt alapozni lehet. A középiskolai tanárság a múlt század elején egy sokkal válogatottabb, kisebb számú és nagyobb presztízsű (bár nem feltétlenül nagyobb tudású) elitképzés letéteményese volt, s többnyire az egyetemi tanárság is az ő soraikból került ki. Ezért az oktatási rendszer megszilárdulásával – más hivatások tömörüléseihez hasonlóan – a közvetítendő tudományhoz kapcsolódva az önnevelés és az oktatási-tudományos eszmecsere régiójában önmagát megszervezte, s céljait megfogalmazta. Így alakult meg a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, az Országos Magyar Középiskolai Tanáregyesület közleménye szerint kb. ezer taggal, ami igen tekintélyes létszám. A tagok névsorát, a betöltött tisztségeket időnként nyilvánosságra hozták. E nevek közt felfedezhetjük a tudomány számos akkori és eljövendő képviselőjét.

A következő, 1911-től kezdődő időben az elnökök és titkárok között szerepel Beöthy Zsolt, Négyesy László, Pintér Jenő, Horváth János, Brisits Frigyes, tehát az első világháborút megelőző s a második világháború végével befejeződő időszak szá-

mos meghatározó személyisége. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság emlegetése azért volt szükséges, mert az Irodalomtörténet a Társaság lapja volt s maradt valamilyen módon mind a mai napig. A régi kérdés az volt, hogy az Irodalomtörténeti Közlemények mellett mi tehette szükségessé ennek a lapnak a létrehozását. Ebbe nyilván beleszólt a szakma szemléletváltása mellett a tudomány öntörvényű fejlődése is. Egyébként, ahogy lenni szokott, vannak átfedések a szaklapok között, a váltás „üzleteit” csak az utókor véli világosan látni. Nem mellőzhető az a tapasztalat sem, melyet minden bölcsész észlelhetett, hogy azokat kivéve, akik az irodalomtörténeti mesterséget tartós foglalatosságul választották, többnyire csak alkalmilag (valamilyen feladat, vizsga) kapcsán találkoztak a bölcsészhallgatók a nevezett szakfolyóiratokkal (sőt akár egyéb forrásokkal is). Még azt is hozzá lehet tenni, hogy még az elszánt ifjú pályatársak sem kísérték rendszeresen figyelemmel a különféle szakközleményeket. Ez utóbbi folyamat csak a hivatás gyakorlása folyamán, szelektíve érvényesül. Ezért lehet, hogy amikor a második világháború után e kiadványok megjelenése szünetelt, különösebb hiányérzetet nem tapasztaltam diáktársaimnál. Annál fontosabbak lehettek ezek a közlemények a maguk idejében a különböző gimnáziumi évkönyvekben tanulmányokat publikáló, előmenetelre vágyó tanárság körében, hogy a szaktanár magát a szakmában megmutassa, tudományos ambícióit jelezze. Az a körülmény, hogy miként hatottak e folyóirat publikációi, témái, az azokban kibontakozó metodológia, elég jól nyomon követhető az egykor nyomtatásban is közzétett egyetemi doktori értekezések témaválasztásában, stílusában, de még sajátos modorában is. A szakdolgozat és a doktori disszertáció, melyek professzori intenciók szellemében fogalmazódtak meg, voltak azok a műfajok, melyek a szakmai eredmények továbbadását, e kommunikáció folyamatát biztosították.

Ez a jelenség természetesen nem érték kategória, de a szerveződés, az Irodalomtörténeti Társaságban testet öltő érdekképviselő mégis egyfajta intellektuális potenciál. Bizonyára ennek köszönhető, hogy a második világháborút követő néhány esztendő szünet után a kultúrpolitika újraindította mind a Társaság, mind pedig folyóirata működését. A Társaság még létezett közvetlenül a háború után (1946–1947), titkára az ekkor rendkívül aktívnak mutakozó Barta János volt, majd az is, ahogy mondani szokás, bezárta kapuit. 1949-ben jött el az ideje annak, s erről már mi hallgatók is tudomást szereztünk, amikor az újraalakulás megtörtént. A fordulat eme évében Lukács György, a Társaság leendő elnöke mondott megnyitó beszédet, melyben kifejtette, hogy a szakmai munkának ez az egyesület volt a leginkább kiépült társadalmi szervezete, s kijelölte egyúttal a marxista szellemű irodalomtörténet-írás főbb elvi alapjait. Ezzel megtörtént az irodalomtörténet művelésének államosítása. Nagyon valószínű, hogy az így megszervezett folytatás annak köszönhető, hogy a legtöbb tagja ennek a szervezetnek volt, s leginkább benne gyökerezett a tanári hagyományban. A mindössze négy évig fennálló (1933–1936) Magyar Irodalomtudományi Társaság, mely Szerb Antal és Halász Gábor irányítása alatt a fiatalabbakat gyűjtötte soraiba, akik újszerűbb irányt követtek, az újraalakuláskor nem volt igazán hivatkozási alap, pedig többen, akik részt vettek a tudományos életben a háború után is, tagjai voltak, mint például az említett Barta János, továbbá Bisztray Gyula, Komlós Aladár, Vajthó

László stb. Tény az, hogy a jelzett évtől a Társaság újjáalakultnak tekinthető, s az Irodalomtörténet nemsokára megjelent.

Maga Lukács György inkább tekintélyét kölcsönözte a megújult (bár inkább gyökeresen megváltozott) képződménynek, s noha elnöke volt 1953-ig, részben más irányú érdeklődése miatt, részben pedig a személye körül kirobbant viták következtében nem vett részt a közvetlen irányításban. Barta János követte elnöki minőségben, majd az 1949-es indulás évében először Waldapfel József és Barta János, majd Bóka László vette át az Irodalomtörténet szerkesztését. Nem tudható, hogy ez a tevékenység hogyan oszlott meg közöttük, annyi azonban bizonyos, hogy ezek az esztendőek az átértékelések éveit voltak, melyeket a Tanulmány rovatban végeztek el többnyire kezdőnek mondható szerzők, akik más hangsúlyokat alkalmaztak helyeztek el a történelmi folyamatban, például Bessenyei felvilágosult szemléletének erőteljes aláhúzásával vagy Tolnai Lajos éles és elfogult társadalom-kritikai megállapításainak legalább oly elfogult kiemelésével. A folyóirat és a szellemi környezet tüzetesebb vizsgálatára lenne szükség ahhoz, hogy egyes alkalmazkodó vagy neofita szerzők feltűnését méltányosan megírtéljük, akik közül néhányan el is tűntek a szakmából, s további pályájukról, sorsukról nincs értesülésem. Visszatekintve, az ilyen tanulmányok inkább a kort jellemzik, mint a folyóiratot. Fontosabbak ebből a szempontból Szemle rovat írásai, melyeket a *review* hagyománya, a korszellem az új időkhöz hasonított. A Szemlébe szánt recenziók voltak hivatottak arra, hogy az újabb szakmunkák, sőt az élő irodalom alkotásai a lehető legnagyobb mértékben helyet kapjanak a lapban, s az érvényes irodalomfelfogás tükrében kritikailag megvizsgáltassanak. Természetesen ez inkább elméleti követelmény volt, a valóságban a jórészt spontán kritikai véleményeknek a szerkesztő vagy a szerkesztőség intenciói, befolyása, többnyire formális korrekciója révén valósult meg.

Az Irodalomtörténet „történetének” feldolgozása, kivált a folyóirat elemzése még várat magára, s alighanem sokáig. Bizonyos, ha madártávlatból tekintünk az ilyen kiadványokra, tudatosabbnak, rendszerezettebbnek véljük őket, mint keletkezésük stádiumában voltak. Ma még az sem tudható pontosan, hogy miért került a lap szüneteltetéséig Bóka László kezébe, s miből eredtek azok a feszültségek, melyek ehhez vezettek. A folyóiratnak egyébként nem volt szerkesztőségi helyisége, a kiadvány éveken keresztül Vargha Kálmán meglehetősen kopott és némileg szakadozott akatárkájában „lakott”. E körülménnyel kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy milyen sokat köszönhetek a lapok a szerkesztő vagy az intézmény alá rendelt személyeknek, akik a kiadvány összeállítását, adminisztratív feladatait, a felkéréseket, a korrektúrát végzik illetőleg felügyelik, egyeztetnek a szerkesztővel, sürgetik a kéziratokat, tehát az úgynevezett aprómunkával foglalkoznak. Ilyen személy volt a fiatal Vargha Kálmán, aki nemcsak az egyetem épületében, azaz hivatalos helyen, hanem utcán, villamoson is elkapta a szerzőket, korrektúrákat nyújtott át némi kotorászás után vagy vett át kéziratot duzzadt akatárkájának feneketlen öbleibe süllyesztve. Ilyen, noha kevésbé vándorló típusú mindenese volt a később szerkesztői státusba emelkedett Komlovszki Tibor az Irodalomtörténeti Közleményeknek. Az éleződő viták közepette Bóka László, aki tudott kíméletlen is lenni, más lehetőség híján Vargha Kálmánt mentette

fel megbízatásából az egész szakma kárára (kompenzációként szerkesztőbizottsági tag lett).

Érvényesült a régi hagyomány, hogy tudniillik az Irodalomtörténet nemcsak a kanonizált, hanem az újabb, sőt a kortárs irodalommal is foglalkozik. Magam is, kezdő irodalomtörténészként például Kolozsvári Grandpierre Emil egyik munkájáról, *A csillagszemű* című meseregényéről írtam recenziót. A közreadott, régebbi korokkal foglalkozó anyag, a filológiai jelleg, a folyóirat publikumának viszonylag zárt köre okozhatta, hogy anyagának ez a része nem keltett különösebb figyelmet. Az említett recenziót például Grandpierre, noha nagyon is érdekelték a róla szóló írások, annak ellenére, hogy az alkalmi és a hivatásos kritikusokat mélyen megvetette, mint kiviláglott, nem is ismerte. E körülmény azért is figyelemre méltó, mert az Irodalomtörténeti Közlemények, amely eredetileg a régebbi irodalommal, tárgy történettel stb. foglalkozott, 1953-tól, tehát alig egy-két év múlva szintén folytatta megjelenését, némileg kibővített tárgykörrel, a Szemle rovatban inkább a megjelenő szakirodalmi munkákra koncentrálna. Miután a szerkesztők és a szerzők személye a másik folyóiratával gyakorlatilag megegyezett, s a tartalom csekély különbsége sem tűnt fel különösebben, visszatekintve az elmúlt több mint félszázadra sokszor nehéz visszaidézni, hogy mely írás jelent meg az egyik és melyik a másik folyóiratban. Ráadásul mind a kettőt a Magyar Tudományos Akadémia finanszírozta, így a megkülönböztető jegy az volt, hogy az Irodalomtörténet az egyetemen, társa pedig az Irodalomtörténeti Intézetben tudhatta székhelyét.

Az Irodalomtörténet megjelenése meglehetősen rapszodikus volt, gyakori késés, összevont számok jellemezték (évi négy megjelenés volt tervbe véve). Ha a szerzők listáját nézzük, lényegében az akkor tevékenykedő fiatalabb és idősebb irodalomtörténészek nevével találkozunk, még ma is ismerős ez a névsor. Az 1954/3. szám is ilyen, a szerkesztőbizottság tagjai megegyeznek az akkor aktív tekintélyes professzorokkal (Bóka László felelős szerkesztő mellett Barta János, Kardos László, Tolnai Gábor, Király István személye jelzi a hierarchiát, a szerkesztőbizottság összetétele egyébként, különböző okokból sokszor fog változni az idők folyamán). A tanulmányok témái, a szerzők személye (Lator László, Eckhardt Sándor, Almási Miklós, Grétsy László, Németh G. Béla) arról tanúskodnak, hogy korrekt, noha egyik-másik esetben a korra jellemző fordulatoktól sem mentes, szakmailag igényes tanulmányoknak tekinthetjük őket, sőt többségüket egy bontakozó, később kiteljesedő pálya egyik állomásának. A kultúrpolitika és az ideologikum általában nem is a tanulmányokban érhető tetten, hanem az olyan fajta, nyilván politikailag vezérelt testületi állásfoglalásokban, mint az említett számban napvilágot látott *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya vezetőségének határozata a legújabb kori magyar irodalom kutatásáról*. Ebben a tisztes testület egy a Szabad Népből megjelent cikk eszmeiségéhez csatlakozik, s némi önkritikát követően kiáll az élő irodalom kérdéseinek fokozott kutatása, összefoglaló értékelése mellett, ami önmagában méltánylandó vállalkozás lehetett volna, ám nem jellegzetesen az irodalomtörténeti kutatás kiemelt feladata.

Ilyenfajta írásokkal többször is találkozunk, ebből a szempontból előkelő szerepet játszanak az évfordulók, kivált a felszabadulás időpontjának ötvenkénti ismétlődése.

De ettől függetlenül is megjelennek a politikai nyilatkozatokra emlékeztető összegező és iránykijelölő tanulmányok, például az 1959/2. számban maga Bóka László tesz közzé ilyet *Irodalomtudományunk néhány kérdéséről* címen. Ekkoriban segédszerkesztőként Bessenyei György (nem a testőríró) társaságában működtem. Kuriózusként említem, hogy Bessenyei, aki valamiképpen Bóka famulusa volt, néha egészen sajátos fazont adott a folyóiratnak, egy alkalommal például a maga szeleburdi módján felkapta a lap korrektúráit, s oda sem figyelve felmarkolt belőlük annyit, amennyi a kezébe belefért, visszavitte a nyomdába, így ez a szám egy recenzió kellős közepében elválasztó jellel végződött. Talán az említettek közül az is kiderül, hogy az Irodalomtörténet követte a kor általános mintáit, melyeknek egyik ismertető jele a politikai és a szakmai rész közötti összefüggés hiánya volt, ez utóbbi inkább a szövegek elszórt rituális utalásaiban igazodott az elvárt ideológiai szempontokhoz.

Az emlékezet, amely „békévé oldja” az ellentéteket, ebből a félévszázados távolságból természetesen csalóka játékot űzhet. Kétségtelen, hogy a folyóiratban közzétett írások szövegszerűsége önmagában véve nem ad magyarázatot a felszín alatt dúló küzdelemre. Sokak számára találgatásokra okot adó rejtély volt az egyébként érezhető feszültség, melynek eredetét és irányát magam sem ismertem fel. Csak lassanként derengett fel, hogy a feszültség oka maga Bóka László, illetőleg az az irodalomfelfogás, amelyet ő s a vele rokonszenvezők képviselnek. Ez a körülmény magában a folyóiratban nem követhető nyomon, annál inkább utal rá az a furcsa történet, amely a lap életében markáns fordulatot vetít előre. Az Irodalomtörténet 1962/3–4. számában tette közzé a Társaság jubileumi közgyűléséről szóló beszámolót (az ötvenéves fennállásról van szó), amely Pándi Pál akkori főtítkár részéről a debreceni vándorgyűlésen hangzott el. Ebben a számban, amely a szokott késéssel jelent meg, helyezte el az Akadémiai Kiadó azt a szórólapot, melyben az olvasóhoz fordul, s értesíti, hogy „kiadónk gondozásában Kritika címmel az Irodalomtörténet utódként új folyóiratot indítunk.”

Az értesítés nem reklámcélokat szolgált, hanem közölt valamit, azt tudniillik, hogy az Irodalomtörténet olvasói külön eljárás nélkül új lapot kapnak a kezükbe, majd ennek a ténynek az indoklása következik. Az indoklás arról tanúskodik, hogy a szöveg egy gondosan megfogalmazott határozat része, amely arra irányul, mint arra már korábban is volt törekvés, hogy a formájában, tartalmában minden eszmei változás mellett is hagyományos szaklapot ideológiailag offenzív kritikai orgánummá alakítsa át. Ráadásul a cél aktualitását nem is emlegetve nem is közvetlen politikai érvet fogalmaz meg, hanem arra utal, hogy, amire évtizedekkel korábban Horváth János célzott: „aktuális irodalmi és esztétikai problémákról széles közönséghez szólni.” Amiről ezt megelőzően is vita folyt (például az irodalomtörténeti bizottságban) az abban a kijelentésben fogalmazódik meg, miszerint az új folyóirat (amelynek egyik szerkesztője lettem) a „Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság és a Magyar Írók Szövetsége közös orgánuma lesz.” Mármost annak eldöntése, hogy emiatt egy hagyományos és minden gond ellenére működő, akadémiai közlönyt miért kellett megszüntetni továbbra is találgatás tárgya marad. Sokkal egyszerűbb lett volna ugyanis akadémiai és egyetemi intézmé-

nyektől, tudományos társaságoktól független lapot alapítani, mint ahogy ez néhány éve meg is történt, s a Kritika, amely csak nevében emlékeztet az elődjére (s az Irodalomtörténet) mind a mai napig megjelenik.

A nehezen újraindított Irodalomtörténeti Közleményekkel együtt kiharcolt két szaklap a tradicionális, még a század elejéről származó munkamegosztáson alapult, amelynek megfelelője az Eötvös Loránd Tudományegyetem – Magyar Irodalomtörténeti Társaság – MTA Irodalomtörténeti Intézet volt. A nevezett intézmények mögött nemcsak a fórumok szellemi tulajdonlása húzódott meg, hanem a személyi összetétel különbsége is. A kortársak ezt a szakmai, áttételesen politikai differenciálódást részben jól ismerték, de még a tájékozatlanabbak is sejtették, noha pontos oka, eredete homályban maradt (valószínűleg soha nem fogjuk megtudni). Megoszlott a szakmai háttér egyéb elemeinek tekintetében is. A fontosnak tekinthető Magyar Klasszikusok sorozat mögött a Társaság állt. E sorozat a szövegkiadások mellett a kiadás pusztá tényével s a különböző előszavakon keresztül mintegy közkeletűvé avatta volna a szocialista irodalomszemléletet (mennyi gondot okozott például a Babits-válogatás kiadása), míg a Ménesi úti intézmény gondozta gyakorlatilag az Irodalomtörténeti Könyvtárat, az Irodalomtörténeti Füzeteket és a forráskiadványokat is, és bázisa volt a hatkötetes (majd a két pótkötet) irodalomtörténet szerkesztésének, technikai és szakmai munkálatainak. A különböző akadémiai bizottságok révén, melyek fölükkel rendeltettek természetesen számos átfedés volt felfedezhető, melyeket csak az látott át többé-kevésbé, akinek valamilyen fontosabb szerepe volt a tudományos közéletben. Még így is homályban marad a kortárs irodalommal való foglalkozás fokozásának erőltetése egy történeti kérdéseket elemző szaklapban.

Valamilyen bizottsági ülésen egyebek közt terítékre került a szaklapok átalakításának problémája. A hatvanas évek elején arról is szó esett, hogy a szomszédos országoknak van oly társaságuk, amely a külföldön élő, hazájukból elszármazott honfitársak körében ismerteti a hazai kultúra állását, eredményeit, mintegy bevonva őket, s az érdeklődő külföldieket, főként szakembereket a hazai szellemi élet áramába. Elhangzott a „hungarológia” kifejezés, melyet a bizottság a nyilasokra emlékeztető hangzása miatt azonnal elutasított. Valaki említette a társaság névadójaként Toldy Ferenc nevét, de Waldapfel József azonnal letromfolta, mondván, hogy Toldy nem elég haladó (végül is számos esztendő telt el e társaság megalakulásáig). Ebben a sajátos atmoszférában körvonalazódott az a terv, amely szerint olyan eszmeileg offenzív lapot kellene indítani, amilyen például a Voproszi Literaturi (Вопросы Литератури). Ezt Király István hirdette meg a tőle megszokott szónoki lendülettel. Ezt a feladatot könnyebben megoldhatta volna egy a szaklapoktól különböző karakterű, más intézményhez sorolt lap, ám egy ilyen alapítását, megszervezését, finanszírozását senki sem vállalta, ezért, ahogy mondani szokás, a meglévő eszközök átcsoportosításával, lényegében azonos szervezeti keretben kellett létrehozni.

Itt most a Kritika című folyóiratról kell megemlékeznünk. Ez a téma nem csupán mellékes megjegyzésként kerül ide, hiszen az Irodalomtörténet több éves szüneteltetésének éppen a Kritika ilyen módon történt megalapítása volt a legkézenfekvőbb oka. Ám ez a folyóirat, mint ahogy erre számítani kellett volna (de senki sem számított

rá), nem azt teljesítette, amire megalapítói gondoltak. Diószegi András mellett magam és később Almási Miklós szerkesztettük, nem saját ambícióknak engedve, hanem kijelölés következtében. A folyóirat azzal, hogy továbbra is az Akadémiai Kiadó gondozta, egy belterjes szaklap rutinja szerint, annak technikai, sovány pénzügyi, korlátozott terjesztési feltételeinek megfelelően jelent meg, a lap továbbra szűk körű publikumhoz jutott el, sajátos, ám nem igazán népes szerzői gárdát foglalkoztatva. A szűkös feltételek másik következménye abból adódott, hogy a szerkesztőség helyszíne az MTA Irodalomtörténeti Intézete volt (egy szoba, hetente egy alkalomra), minek eredményeként a nevezett intézmény munkatársai voltak a legkönnyebben elérhető és közreműködésre foghatók. Harmadjára: az Intézet, elsősorban a modern irodalommal foglalkozó Szabolcsi Miklós, a mindenkori politikai széljáráshoz alkalmazkodva mintegy felügyelte a lapot, noha erre semmiféle statútumban rögzített joga nem volt. A legfontosabb tényező azonban a lap arculatának kialakulásában az volt, hogy az Intézet elméleti osztálya, amely az újabb elemző módszerek kutatásával, mondhatni, hivatásszerűen foglalkozott, meghatározó befolyásra tett szert a lap irányát illetően.

Újabb elméleti áramlatok megjelenése (legalábbis Magyarországon való feltűnése) egyben azt is jelentette, hogy a hatvanas évek elejének politikai-gazdasági nyitásával egyidejűleg ideológiai a területen is kialakultak e diskurzus kritikai feltételei. Ez a körülmény veszélyeztetni látszott a szocialista kultúra monolit, ortodox felfogását, s hívei belekezdtek a lap ellehetetlenítésébe. Azt be kellett volna látniuk, hogy az érlelődő gazdasági reform és a kultúra kérdései összefüggenek. Hozzá kell fűzni e megjegyzésekhez, hogy a szerkesztőség, a szerzők egyáltalán nem valami harci késztetésként élték meg például a strukturalizmus elemzését (vagy inkább csak ismertetését), egyszerűen bele akartak kapcsolódni a „világtudomány” vérkeringésébe. Az elutasítás és a bezárkózás ellen voltak elsősorban. A monolit szemlélet mellett érvelők a világnézeti hegemonia felbomlásának veszélyét gyanították. Most arról, hogy miféle egyéb tényezők motiválták a szellemi élet résztvevőit, nem szólnánk, ez túl messzire vezetne. Tény az, hogy egy kis hatósugarú, teoretikus színezetű orgánus, amelyben fontosnak vélt kérdésekről értekeztünk egy viszonylag csekély számú érdeklődő körében, példátlan erejű támadások célpontja lett, feljelentések, fegyelmi kísérték rövidre szabott útján, melyek még fel is erősödtek a hatvanas évek eseményei folytán (diáklázadások, prágai bevonulás). Veszteségként kell elkönyvelnünk azt is, hogy sokan, elsősorban személyi vagy intézményi helyzetük miatt nem tudtak vagy nem akartak részt venni a lap munkájában, amely így teljesen védtelenné vált.

Ezért állt elő az a paradox helyzet, mely szerint a küzdelem, amely oly hévvel folyt az Irodalomtörténet megszüntetéséért, illetve átalakításáért, néhány év múltán megjelenésének visszaállításáért kezdődött el. Volt egy idő, amikor párhuzamosan mindkét lap megjelent, hogy azután a felszámolt Kritika újraszülessen, immár kikerülve az akadémiai folyóiratok köréből, más formátumban, más szerkesztőséggel (Pándi Pál irányításával), és főként más tartalommal, más típusú olvasóközönség felé fordulva. Ma is fennáll, különböző alakváltások után. Talán felesleges megjegyezni, hogy a sok vita, adminisztratív intézkedés, szembenállás és gyanakvás a távolodó időből vissza-

tekintve igazából jelentéktelen s azóta a történelem által meghaladott kérdésekről szólt, s alkalmasabb volt a szakmai munka megzavarására, mintsem bármilyen típusú építkezésre. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy ezt a helyzetet helyi specialitásnak véltük, szemben a józan ész meggondolásaival, de a szituáció lényeges elemei azóta is a legkülönbözőbb kombinációkban újra felbukkannak. Esetünkben kétségtelen, hogy a régi Kritika létezésének epizódja része az Irodalomtörténet múltjának és szüneteltetésének legfőbb oka. Ahogy egyébként történni szokott, az új folyam indulásakor külalakja megváltozott, jelezve e szimbolikus aktussal a megszakítottság-folyamatosság dichotómiáját s egy régi-új korszak beköszöntését.

Az Irodalomtörténet új folyama lényegében helyreállította a régi folyóirat alapkoncepcióját, természetesen követve a változó idők új viszonyait. A harcias programtanulmányok, az ideológiai rituálé eltűntek. Egyes rovatok (*Fórum*) új nevet kaptak, új szerkesztők álltak munkába Nagy Péter jegyezte főszerkesztőként a lapot, a szerkesztők személye (Mezei Márta, illetve Tarnóc Márton) is cserélődött, ugyanígy a szerkesztőbizottság összetétele is. A régi, tehát az 1948 utáni folyóirat szerkesztése annyiban is módosult, hogy az egyszemélyes irányítás mellett a szerkesztőbizottság szerepe is megnőtt, gyakrabban ülésezett, s egyes lapszámok előkészítésével, a régebbi számokkal kapcsolatos tapasztalatokkal, s egyéb soron lévő problémákkal foglalkozott. Újból, az alapítók szándékának megfelelően a Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata alcímet viselte. Ez a „tulajdonlás” persze sok tekintetben formális volt, s abban merült ki, hogy a Társaság programját, híreit, vándorgyűléseinek programját közölte, közgyűléseiről pedig részletesebb beszámolót is közzétett. Nehéz is lett volna egyebet tennie, hiszen az első világháború előtti, viszonylag kis létszámú tanárság érdeklődése nagyjából egybeesett a folyóirat szellemiségének, az irodalomtörténet-írás akkori irányyaival. Az időközben nagyra nőtt pedagógustársadalom viszont a gyorsan változó ismeretek nyomán azokat értelmező eligazítást várt mind a Társaság programjaitól, mind pedig a folyóirat tanulmányaitól.

Ezért rovat nyitásával, tanári tagozat alapításával próbálkozott a Társaság, egyszerűen másszor mellékletet is bocsátott ki, majd megyei szervezetek létrehozásával kísérletezett. Ezek a kezdeményezések aztán anyagi és szervezeti feltételek gyengesége folytán sorra elhalványultak, kivéve azokat a helyeket, ahol lelkes és ügybuzgó személyek tartottak össze kisebb csoportokat. A társaság országos szervezet volt (ma is az), ám rendezvényeit meghatározta az eszközök szűkössége, szorosabb kapcsolatokat csak a vidéki bölcsészkarokkal vagy tanárképző főiskolákkal ápolhatott, elsősorban személyi ismeretségek révén, de még így is csak korlátozottan. Nem akarom sorolni a tényezőket, amelyek behatárolták a működést, s a különböző tárgyalásokat, kérelmeket különböző, esetleges támogatók megnyerésére. Szerencsére mindig akadtak ilyenek.

Közben a Társaság programjai révén, melyeket részben vagy egészen ismertetett a folyóirat, utat találtak az Irodalomtörténetbe azok a kérdések, amelyek foglalkoztatták a kutatókat és a tanárságot egyaránt, ezek egyike-másika heves vitákat váltott ki. Az egyik ilyen a folyamatosság vagy megszakítottság kérdése volt, az tudniillik, hogy az ötvenes évek elejének irodalomfelfogása és irodalma szerves előzménye volt-e avagy pedig csak tagadása, meghaladása révén lehet esélye az értékes, magas színvonalú

szocialista irodalomnak. Az okot e vitákra a nagy hatkötetes irodalomtörténeti összefoglalásnak a legújabb magyar (és határon túli) irodalommal foglalkozó, készülő kötetei váltották ki. Főként Király István és Pándi Pál képviselték (Szabolcsi Miklós ingadozó támogatásával) az első, s a Ménesi úti Intézet modern irodalmi osztálya a második álláspontot.

Az újabb elemző technikákról szóló viták nem kevésbé izgatták fel a kedélyeket, de legmaradandóbbak voltak a különböző évfordulókhoz vagy elméleti-történeti kérdésekhez kapcsolódó vitaülések, illetve ezeknek ismertetett vagy különlenyomatban közzétett anyaga. Ezek közül leginkább a Kazinczy-évforduló emelkedik ki, amely a folyóirat valódi, tudományos feladatához nyújtott példát. Aktuálisabb természetű vitaülések (mint például a romantika kérdéseit feszegető) azért nevezetesek, mert ezekben a történeti-esztétikai diskurzuson kívül, olykor a múltbéli folyamatokra való jelenkori visszautalásokkal találkozunk, így ez esetben elsősorban Pándi Pál koncepciójában, az újra felfedezett Lukács György szellemi hagyatékának „államosított” változatával (e felfogást egy Lukács-interjú támasztotta alá). Ilyen általános érdekű témák terítékre kerülésekor gyakorlatilag az egész szakma felvonult, s szinte mindenki fontosnak érezte, hogy nézeteit részletkérdésekben vagy általánosságban kifejtse. A Waldapfel József halálának tizedik évfordulója alkalmából rendezett ülészak az irodalomtörténet-írás közelebbi múltjához való viszony tisztázás célját szolgálta volna, tanszéki kezdeményezésre. Maga a vita némileg kényszeredett volt, Waldapfel centrális tudománytörténeti szerepének elismerése sokak részéről kevésbé volt egyértelmű, ám a vita rituális jellege miatt ennek nem adtak nyíltan kifejezést.

Az idő múltával sorra távoztak az élők sorából az előző korszak legfontosabb szereplői (Bóka László kezdte viszonylag fiatalon a sort, aki a folyóirat szerkesztője volt a szüneteltetésig, aztán követte Waldapfel József, az ötvenes években irányító pozícióban lévő irodalomtudósok közül utoljára Sőtér István távozott körünkéből). Még a rendszerváltozás küszöbén Király István és Tolnai Gábor követte őket, Pándi Pál sem élt már. Mindannyian a sírba vitték azt a titkukat, hogy voltaképpen mi volt a végső oka annak az ádáz küzdelemnek, amelyet a két szomszédvár (a Pesti Barnabás utca és a Ménesi út) vívott egymással, két tűz közé szorítva, illetve óvatosságra kényszerítve azokat, akik nem akartak vagy nem tudtak állást foglalni ebben a virtuális polémiában. Keserűen és immár illúziótlanul kell leszögeznünk azt az egyetemesnek látszó tapasztalatunkat, hogy a véleménykülönbségek nem szűnnek meg, hanem még élesednek is a körülmények fordultával. Ezek értelmezése külön feladat. A múltra visszakanyarodva megállapítható, hogy a háború utáni nagy változások gyökeresebben érintették az élethelyzeteket, a hatvanas–hetvenes évek retorikája mögül azonban kiszaladt az idő, s a megmaradt irányító személyiségek (Király, Pándi, Szabolcsi) sok tekintetben defenzívába szorultak, ez a helyzet az egyes viták irányultságára is rányomta a bélyegét, de magából a lapból közvetlen olvasás révén nem vagy csak nehezen rekonstruálható.

A különböző viták, felolvasások, vándorgyűlési programok egyes előadásai tehát mintegy beépültek a folyóirat törzsanyagába, külön utalás nélkül nem is választhatók el az egyéb közleményektől. Programalkotás szempontjából jó alkalomnak bizonyultak

a különféle évfordulók és emlékezések, ezek pedig szükségképpen ismétlődtek, s bizonyos kutatási eredmények bemutatását is sokszor lehetővé tették. Akárhogy is vesszük, az Irodalomtörténet háború utáni újraindulásához, amellyel kapcsolatban a legmarkánsabb sajátosságokat jelezni igyekeztünk már, annak mérlegelése szükséges, hogy miként töltötte be feladatát a tudományág folyamatos alakulásának, s egyáltalán irodalomtörténet-írásunk hagyományos gyakorlatának töréstől mentes folytatásában. Időközben ugyanis, a szellemtörténeti irány megjelenésétől a hermeneutikáig számos értelmező iskola emlegette az irodalomtörténet bukását, de legalábbis válságát. A diskurzus e tárgyban ma is folyik. E gondolatok és koncepciók, a velük kapcsolatos kísérletek felsorolása itt felesleges lenne.

Visszakanyarodva a korábbi időkbe, érdemes néhány példát említeni a kor jellegzetes és preferált témái kapcsán. Megjelennek közöttük az orosz irodalom, mégpedig a klasszikus orosz irodalommal foglalkozó írások. Ez a körülmény akkoriban fel sem tűnt, noha a magyar irodalom múltjának kutatását szorgalmazó ilyen mértékben nem indokolta volna (nyilván az ilyen tárgyú írásokat közlő orgánum hiánya lehetett az ok). A haladó irodalom külföldi alkotói is felbukkantak (Forster, Lenau s a megfelelő angol és francia írók) annak függvényében, hogy mely szerzők foglalkoztak ilyen típusú témákkal, s a haladó hagyományok címen oly sokszor számon kért határon túli magyar irodalom egyes kérdései is. Azt semmiképpen nem lehet állítani, hogy a folyóirat bezárkózott volna a szűkebb hazai kérdések körébe. Hiányoztak viszont az elméleti munkák, akár kelet-európai vonatkozásban is, a nyugatinak nevezett elméleti szakmunkák ismertetéséről nem is szólva. Egyebekben a klasszikus tárgykörök domináltak, a modern irodalomból Ady, József Attila, a századvég (19. század) problematikája, s gyakran találkozunk textológiai közleményekkel valamint az egyes kritikai kiadások előkészületeinek anyagaival. Ma már első olvasatra fel sem tűnik, de a *Vita* rovatban időnként napvilágot láttak a legfiatalabb generáció, a kezdő irodalomtörténészek, aspiránsok álvitái, melyeket inkább főnökeik, mintsem ők maguk gerjesztettek (időközben ők is a fogyatkozó veteránok között található meg).

A század első felének jeles tudósai már inkább csak megemlékezések alkalmából szerepelnek a lapban. Így például a szokásos késéssel értesülünk az 1959/2. számban Horváth János 1958. június 24-iki nyolcvanadik születésnapjáról, továbbá arról, hogy a Társaság részéről Tolnai Gábor és Szabolcsi Miklós köszöntötték fel. Horváth János jelentősége tudományágunkban egészen különleges, hiszen ő már életében a klasszikus hagyomány részének számított. Bírálóat érte ugyan, irodalomszemléletét többen elemezték akár kritikai felhangokkal is, a fiatal Pándi Petőfi-könyvében szállt szembe Horváth Petőfi-koncepciójának egyes elemeivel, *A reformáció jegyében* című utolsó összefoglaló munkájának bevezető tanulmányában Tolnai Gábor igazította ki a mester néhány „tévedését”, egészében azonban Horváth János tekintélye kétségbevonhatatlannak bizonyult még akkor is, ha élete utolsó éveiben már nem vett részt közvetlenül a tudományos közéletben. A régi iskola bizonyos, egykori tanítványai közül sokan, köztük olyanok, akik időközben messze kerültek nézeteitől, legalábbis ezt a tényt képviselték a nyilvánosság előtt, sokszor felkeresték őt, s bizalmasan beszámoltak arról, hogy Horváth János, aki figyelemmel kísérte az újabb publikációkat, milyen

véleményt mondott azokról. Tudható természetesen, hogy az ilyen értesülések nem mentesek a szubjektivitástól, ezért neveket s állítólag elhangzó véleményeket, biztatásokat nem szívesen emlegetnék, pedig bizonyos tanulságosak lehetnének.

Annak egyébként, hogy miről tanúskodnak a folyóirat elvi-ideológiai írásai ékes példája lehetne Bóka László szerkesztői állásfoglalásának az a passzusa, amelyben Barta Jánost marasztalja el azért a tanulmányáért, melyet a debreceni egyetemi aktákban tett közzé (*A romantika mint esztétikai probléma*, 1959), mondván, hogy ebben az írásban a vulgarizáló sematizmus helyében megszületett az esztétikai sematizmus. Barta János ezekben az években nagy vitákat gerjesztett egyes írásaival. Az ötvenes évek végének másik nagy, az egész irodalmi sajtón végighullámzó témája volt az ideológiai offenzíva részeként, az úgynevezett népi irodalom ellen folytatott hadjárat, mely a Ménesi úti Intézetben rendezett, az egész szakmát felölelő vitát követően különböző tanulmányokban megörökített referátumokban öltött testet, s a nemzeti bezárkózás, a népies demagógia és közvetve a nacionalizmus ellen szólt. Az ilyen polémikában rögzült nyelvi fordulatok, jelszavak beépültek ugyan az irodalomtörténet-írás köznapi terminológiájába, de egy idő után e többnyire mesterségesen táplált viták elfáradtak, aktualitásukat veszítették, de tartamuk idején is inkább arra voltak alkalmasak, hogy néhányan mélyen lappangó s egészen más okokból származó vélekedéseiket artikulálják, s ezzel mintegy saját javukra átrendezzék, legalábbis módosítsák a közéletben, a tudományban elfoglalt pozícióikat.

Az Irodalomtörténet igazi feladata, amelyet teljesített viszontagságai közepe tette is, voltaképpen a tudományos kutatással foglalkozó professzionális, de sokszor a szorosan vett szakmán kívül is működő kutatói hajlamú szakemberek, tanárok, könyvtárosok, pályára készülő fiatalok közleményeinek publikálása. Ezek többnyire az *Adatok és adalékok* címszó alatt láttak napvilágot, s tárgyuakat illetően többnyire részletkéresekkel foglalkoztak. Kellő megbecsülés nem mindig járt az efféle témákért, de utólag elmondható, hogy ehhez az aprólékos munkához képest az ideológiai kérdések ugyan hevesebb harcokat gerjesztettek, de tartós hatásúnak mégis a hagyományos filológiai munka bizonyult. E körülmény nyilván összefüggött az irodalom és az irodalmi kultúra dominanciájának hirdetésével, a hazafias, néptribuni, váteszi küldetés tételezésével, osztályharcos elkötelezettségével, illetve ennek jórészt öntudatlan, szakmailag motivált negációjával. Úgy vélték sokan, már a nyolcvanas években, hogy az Adytól emlegetett s Kosztolányit mindvégig sértő „irodalmi író” státusa végre elnyeri megérdemelt helyét, s így nem kell a közösségi szellemiség és az esztétikai önelvűség közé árkot ásni. Mégis azt tapasztaljuk, hogy a félig elfeledett hagyományból újra megjelennek a zászlót lengető írók, kultusszal övezve. Úgy tetszik, tájainkon enélkül nem él meg az irodalom.

Egy folyóiratot leginkább az minősít, hogy milyen, a későbbiekben meghatározó jelentőségű írások jelentek meg benne. Ez azonban csak féligazság, hiszen ilyenek csak ritkán bukkannak fel, s végül is ki mondhatja meg bizonyossággal, hogy melyek ilyenek. Több vonatkozásban éppen a folyamatosan megjelenő közlemények tesznek bizonyosságot az ugyancsak folyamatos tudományos munka milyenségéről. Ahogy a hagyomány tartósságáról is. Így például a nagy terjedelmű tanulmányokban, amelyek

Horváth János nyolcvanadik születésnapját ünneplik. Barta János például, aki egyébként nem is tartozott fiatalabb korában Horváth követői közé, 1958-ban *A mester nyomában* címmel írt tanulmányt, amiből komoly gond származott. Azt írta ugyan is némi önkritikai hajlandósággal, hogy régebben „idegen fények után futkostunk”, amit a politikai vezetés a marxizmusra tett célzásnak értett, pedig Barta a két háború közötti szellemtörténeti irányra gondolt. Gyergyai Albert lírai hangulatú írásban emlékezett a régi Eötvös Collegiumra. Némi meglepetés éri a késői olvasót, amikor felfedezi, hogy esztendők óta visszahúzódott, szinte remeteségben élő neves irodalomtörténész aktivizálja magát, így például Zolnai Béla, aki *Kosztolányi, Nietzsche, Juhász Gyula* címen írt tanulmányt. Talán itt jegyezhető meg, hogy az Irodalomtörténet (s persze az Irodalomtörténeti Közlemények is), kivált a szüneteltetésig terjedő időszakban, mindig ügyelt arra, hogy számon tartsa, ismertesse, recenzeálja a szakma körébe tartozó újabban megjelent kiadványokat gazdag *Szemle* rovatában.

Ennek a ténynek többszörös jelentősége van. Egyrészt a szakma tájékoztatása, tehát az a hozzájárulás, melynek révén az is hozzájuthatott (igaz, némi késéssel) a megjelent munkák ismertetéséhez, aki a szűkebb témával egyébként nem foglalkozott, másrészt meggyőződhetett arról, hogy az adott témához értőktől kapott megfelelő tájékoztatást. Ezzel nem akarom azt állítani, hogy a recenziók írói kivonhatták magukat az általános követelmények hatálya alól, de azt igen, miszerint a szerkesztők igyekeztek olyan recenzenseket felkérni, akik valóban közel álltak a szóban forgó témákhoz. Így lesz tanulságossá, némi meglepetésre, az egyes évfolyamok tartalomjegyzéke és névmutatója, melyeknek nem nagy figyelmet szenteltünk a maga idejében. Bizonyos távlatból visszatekintve felvonulnak szemünk előtt egykori tanáraink, diákjaink, ismerőseink, akik fontosnak tartották, hogy közreműködjenek e jeles szakma művelésében, köztük sok olyan ismeretlenségbe süllyedt, aki a maga kisebb-nagyobb közleményeivel gyarapította tudásunkat, aztán útjuk másfelé kanyarodott. Valóságos kincsesbányája ez a névsor a múlt század kultúrtörténetének, jó lenne, ha megjelenne a kutatási témák listáján, hiszen olyan tárgyban gyarapítaná a múltra vonatkozó ismereteinket, melyeket máshol hiába keresnénk.

A szüneteltetés előtti utolsó számok (1962/3–4.) is azt bizonyítják, hogy az Irodalomtörténet még ebben az időszakban is érvényesítette azt a megkülönböztető vonását, hogy tudniillik a vitás kérdések tisztázásának is helyet adott. Ezek eredetileg a Társaság vándorgyűlésein kerültek napirendre, s a korra oly jellemző polémiákat váltva ki. Érdemes néhányat megemlíteni. Nevezetes vita dűlt Kemény Zsigmond körül, akinek munkássága valamilyen ok miatt különösen nagy szállka volt néhány irodalomtörténész szemében, Barta János védelmező előterjesztésében (*Kemény Zsigmond mint szépíró*), más helyütt Bóka László előadását olvashatjuk Kosztolányi Dezsőről, akinek megítélése szintén nem volt egyértelműen pozitív. Az írók is beköszöntöttek néha (az ő bevonásuk a munkatársak közé mindig is, bár nem igazán sikeres törekvés volt), itt most Darvas József *Irodalmunk időszerű kérdései* című vitaindító előadására gondolunk. Az ő szerepe a közéletben (például mint az Írószövetség egykori elnöke) közismert vélhetően ma is, de a koronát erre a sorozatra Király István *Az élő magyar irodalom kérdései* című előadása tette fel, aki irodalomtörténészként, időnként szer-

kesztőként (Csillag, Kortárs) a legharciasabban és retorikailag a leghatásosabban, egyúttal a legtöbb ellentmondást kiváltóan képviselte a tőle felvállalt ügyet. E programok fényében még kevésbé érthető a folyóirat megjelenésének felfüggesztése. Az emlékezés még inkább sürgeti a választ.

Talán megkapjuk egyszer azt is. Egyébként az Irodalomtörténet, újraindulása után, ahogy az lenni szokott, megváltoztatta külsejét, melyet a kilencvenes évek elejéig megtartott, majd újból cserélte, s amikor a szerkesztőség vándorolni kezdett más egyetemi városokba, ebben az új kabátban díszelgett. Magam ebben az időben hol tagja voltam a szerkesztőbizottságnak, hol nem, nem tudom már, mikor miért igen, máskor miért nem. Annyi bizonyos, hogy ebben a folyóiratban nem érvényesült e régi mértékben az az ideológiailag definiálható szellem, amely azelőtt jellemezte, legalábbis ritkán lehet nyomait felfedezni, noha azok az okok, melyek a különböző konfrontációkat indukálták, még mindig fennálltak. A régi, ismert szereplők helyébe a természet véletlenszerűen következésképpen újak léptek, így e körülmény, valamint az erőviszonyok változása folytán nemzedék- s mondhatni rendszerváltás ment végbe. Újra emlékeztetnék arra, hogy már régebben távozott az élők sorából Bóka László, Waldapfel József, s mint ha előre érezték volna az idők drámai fordulatait a nyolcvanas évek második felében követte őket Pándi Pál, Sőtér István, Tolnai Gábor, s a kultúrpolitikai harcok közepébe csöppent Tóth Dezső is. Az emlékezés során kezdenek összeállni értelmezhető vonulattá az akkori véletlenszerűnek is gondolható történések.

Előtérbe kerültek az iránymutató programtanulmányok, politikai színezetű évfordulókra való rituális megemlékezések ritkulása következtében a tradicionális irodalomtörténeti értekezések, filológiai adatközlések, tartalmasabb recenziók. A változó szerkesztőbizottság nagyobb önállóságra tett szert, s ennek megfelelően alakult a folyóirat arculata, míg a politikai izgalom más fórumokra költözött. A lap körül kibombant szóbeli ütközések azonban produkáltak időnként emlékezetes jeleneteket. Ami a lap szerkezetét illeti, egyes rovatok új címet kaptak (*Fórum, Az oktatás műhelyéből, Vita, Dokumentum, A homályból, Filológia* és az elmaradhatatlan, továbbra is gazdag választékra utaló *Szemle*). A nyolcvanas évek derekán a tárgy- és névmutató tanúsága szerint még békésen megfértek egymás mellett olyan szerzők, akik nemsokára, nem kevésbé váratlanul, néhány év múltán különböző irányok, pártok, politikai diskurzusok olykor eminens képviselőiként váltak közismertté. Csatáikat, szerencsére, nem a folyóirat lapjain vívták meg. Természetesen változott a lap tulajdonosának, a Társaságnak a szerepe is. A sok idős úr, Barta János, Földessy Gyula, Komlós Aladár után a sürgölődő Tolnai Gábor következett a Magyar Irodalomtörténeti Társaság élén, majd Keresztury Dezső mellett (később egyedül) Kovács Sándor Iván töltötte be a tényleges irányító tisztséget, aki újjászervezte és kibővítette a tanári tagozatokat, s érdeklődő középiskolai tanárokat, könyvtárosokat vont be a munkába, sőt Irodalomismeret címen új fórumot biztosított elsősorban számukra. A még a nyolcvanas években alapított Toldy Ferenc-díj pedig szerényen, de eredményesen jutalmazta azokat, akik kitüntették magukat a Társaságban végzett munkában.

A közelmúltról, a jelenről, netán a jövő útjairól nem tiszte szólni az emlékezőnek. Ezért most már csak jelzésekre szorítkozom. Mint tudjuk az Irodalomtörténet szer-

kesztősége útra kelt, Kabdebó Lóránt Miskolcra, Tamás Attila Debrecenből irányította. Aztán lehetőségei kimerültek, így kivált az akadémiai szaklapok sorából, megtartva az erkölcsi támogatást, ami mégis csak könnyebb feladat. Kiadót is váltott (Ráció Kiadó), jelenleg Kulcsár Szabó Ernő és Eisemann György szerkeszti, s a folyóiratot az ELTE Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézete, valamint a Magyar Irodalomtörténeti Társaság jegyzi (ez utóbbi élén Sipos Lajos áll).

Az eltelt évtizedek során a folyóirat törzsanyagát ambiciózus tanárok, egyetemi doktori címre pályázó filoszok táplálták, többnyire enyhén konzervatív felfogásban, az uralkodó irány szellemében. Ma számos PhD-értekezés munkálatai töltik be ezt a szerepet, s a doktoriskolák szállítanak anyagot, a nemzetközi tudomány eredményeire támaszkodva, a teória és a mikrofilológia közötti tartományban. Az irodalomtörténet-írás keresi a helyét a változó világban, a nagy, etalonként működő narratíva helyet más utakat keresve. Világosan látni ezt a problematikát majd az fogja, aki újabb száz év múltán tekint vissza korunkra. Ha lesz még ilyen érdeklődés.